

УДК 339.13.017: 634.1.076: 634.7

JEL Classification: Q02; Q13; Q21

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003016>

*І.А. САЛО, доктор економічних наук,
старший науковий співробітник*

Розвиток ринку плодів та ягід в Україні

Мета статті - розглянути стан розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід й оцінити необхідність фінансової державної підтримки галузі садівництва.

Методика дослідження. За основу досліджень слугували діалектичний метод пізнання ринкових процесів і системний підхід до вивчення проблем, які виникають при виробництві та просуванні продукції садівництва від виробника до споживача. Також використано методи: аналітичних узагальнень, балансовий, статистичного порівняння, конструктивно-розрахунковий, графічний - для узагальнення, аналізу та оцінки показників ринкової кон'юнктури.

Результати дослідження. Здійснено оцінку економічних параметрів розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід - виробництво, споживання, цінова ситуація, зовнішня торгівля. Встановлено рівень споживчого забезпечення населення плодоягідними культурами й потребу виробництва за напрямками використання продукції. Розкрито особливості структурних і географічних змін експортно-імпорتنних поставок плодів та ягід. Визначено доцільність фінансового забезпечення галузі садівництва й особливості розподілу коштів.

Елементи наукової новизни. Обґрунтовано основні параметри розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід з позиції необхідності раціонального забезпечення потреб населення, підвищення експортного потенціалу й подальшої державної підтримки галузі садівництва.

Практична значущість. Результати досліджень доцільно використати при формуванні цільової програми розвитку галузі садівництва на довгостроковий період, спрямованої, насамперед, на раціональне забезпечення населення України плодоягідною продукцією. Табл.: 1. Рис.: 4. Бібліогр.: 15.

Ключові слова: ринок; плоди; ягоди; споживання; ціна; державна підтримка.

Сало Інна Анатоліївна - доктор економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу ціноутворення та аграрного ринку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: inna_salo@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6413-1550>

Постановка проблеми. В політико-економічному просторі України відбулися кардинальні зміни: вступ до Світової організації торгівлі (2008 р.); воєнні дії на сході країни (з 2014 р.); застосування режиму Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у рамках положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності в повному обсязі з 1 вересня 2017 р.; скорочення фінансової державної підтримки аграрного сектору, формування нових зовнішньоторговельних зв'язків тощо. Ці події по-різному позначилися на функціонуванні та розвитку ринків окремих продуктів у системі продовольчого забезпечення країни. Так, виробники плодоягідної продукції все більше зацікавлені у створенні стандартних партій для збуту в Україні та на рин-

ках країн ЄС, особливо яблук, горіха грецького та малопоширених ягід, які користуються досить високим попитом. З огляду на це набуває актуальності питання оцінки розвитку кон'юнктури вітчизняного ринку плодів і ягід, зважаючи на їх високу значущість у раціоні харчування населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку продовольчого ринку та проблемам виробництва і споживання продуктів харчування приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Над теоретичними і практичними економічними дослідженнями в садівництві, які послуговували підґрунтям для вирішення проблем розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід, працювали Л.О. Барабаш, М.О. Бублик, О.Ю. Єрмаков,

П.В. Кондратенко, Т.А. Маркіна, І.К. Омельченко, В.А. Рульєв, Г.М. Сатіна, О.М. Шестопаль [4] та ін.

Мета статті - розглянути стан розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід й оцінити необхідність фінансової державної підтримки галузі садівництва.

Виклад основних результатів дослідження. На плодоягідному ринку України загальна пропозиція представлена продукцією вітчизняного виробництва на 75-77% та імпортом - переважно об'єктивно необхідні поставки (цитрусові та банани).

У 2019 р. рівень виробництва плодів і ягід в Україні досяг 2125,2 тис. т, що більше за 2005 р. в 1,3 раза (табл.). Основні їхні обсяги одержують у господарствах населення, зокрема у 2019 р. це 83,5 %, або 1774,5 тис. т. Причому частка вирощених ними плодів становила 83,1%, ягід - 89,1%. Серед плодів зерняткових культур у 2019 р. вироблялися переважно яблука - 87,2% (1153,4 тис. т), із кісточкових вишня - 31,0% (167,5 тис. т), із горіхів грецькі горіхи - 100,0% (126,1 тис. т), з ягід суниця - 45,8% (62,6 тис. т).

Динаміка площ, урожайності, валового збору плодів та ягід по категоріях господарств України

Рік	Усі категорії господарств	У тому числі			
		с.-г. підприємства	до всіх категорій господарств, %	господарства населення	до всіх категорій господарств, %
Площа плодоносних насаджень, тис. га					
2005	265,5	124,8	47,0	140,6	53,0
2010	223,2	75,1	33,6	148,1	66,4
2015	206,0	58,2	28,3	147,8	71,7
2016	196,7	51,0	25,9	145,7	74,1
2017	198,5	51,2	25,8	147,3	74,2
2018	198,5	50,7	25,5	147,8	74,5
2019	194,0	46,2	23,8	147,8	76,2
Урожайність, т/га					
2005	6,4	1,6	25,1	10,6	166,2
2010	7,8	3,8	48,8	9,9	126,0
2015	10,5	7,1	67,8	11,8	112,7
2016	10,2	7,3	71,1	11,2	110,1
2017	10,3	6,5	62,9	11,6	112,9
2018	12,9	10,8	83,7	13,6	105,7
2019	10,9	7,5	68,6	12,0	110,0
Валовий збір, тис. т					
2005	1689,9	200,1	11,8	1489,8	88,2
2010	1746,5	286,8	16,4	1459,7	83,6
2015	2152,8	391,1	18,2	1733,2	80,5
2016	2007,4	370,5	18,5	1636,8	81,5
2017	2048,0	333,8	16,3	1714,3	83,7
2018	2566,2	551,5	21,5	2014,7	78,5
2019	2125,2	350,7	16,5	1774,5	83,5

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України [3].

За останні п'ятнадцять років різко збільшились обсяги виробництва плодів та ягід у 2018 р. не лише в Україні, а й у Європі [12 - 15]. Того року в нашій країні отримали рекордний урожай яблук - 1457,4 тис. т (у сільськогосподарських підприємствах 504,6 тис. т і в господарствах населення 952,9 тис. т), що в 1,4 раза більше ніж обсяги 2017 р. Так, сприятливі природно-кліматичні умови 2018 р. вплинули на формування урожайності яблук, яка за всіма категоріями господарств становила 16 т/га, а це більше за попередній рік -

на 35,7 %. Варто зазначити, що до 2017 р. рівень урожайності в динаміці по господарствах населення коливався в межах 10-12 т/га, тоді як у сільськогосподарських підприємствах становив лише 5-7 т/га.

В Україні з виробництва плодів та ягід вирізняються регіональні лідери - Вінницька, Чернівецька, Хмельницька, Дніпропетровська, Закарпатська області. Разом їх валовий збір у 2019 р. досяг 954,3 тис. т, або 45 % від загального виробництва країни.

У споживчому кошику українців, незважаючи на корисність і важливість плодів та ягід у здоровому раціоні харчування, вони практично на останньому місці за рівнем відповідності фактичного споживання раціональній нормі 82 кг (без винограду) [4, 10]. Попит

на ці продукти в Україні в 2018 р. задоволено лише на 70 %, тобто до 57 кг на одну особу (рис. 1). За всіма видами продукції показники виробництва перевищують споживання через незначні обсяги імпорту та експорту.

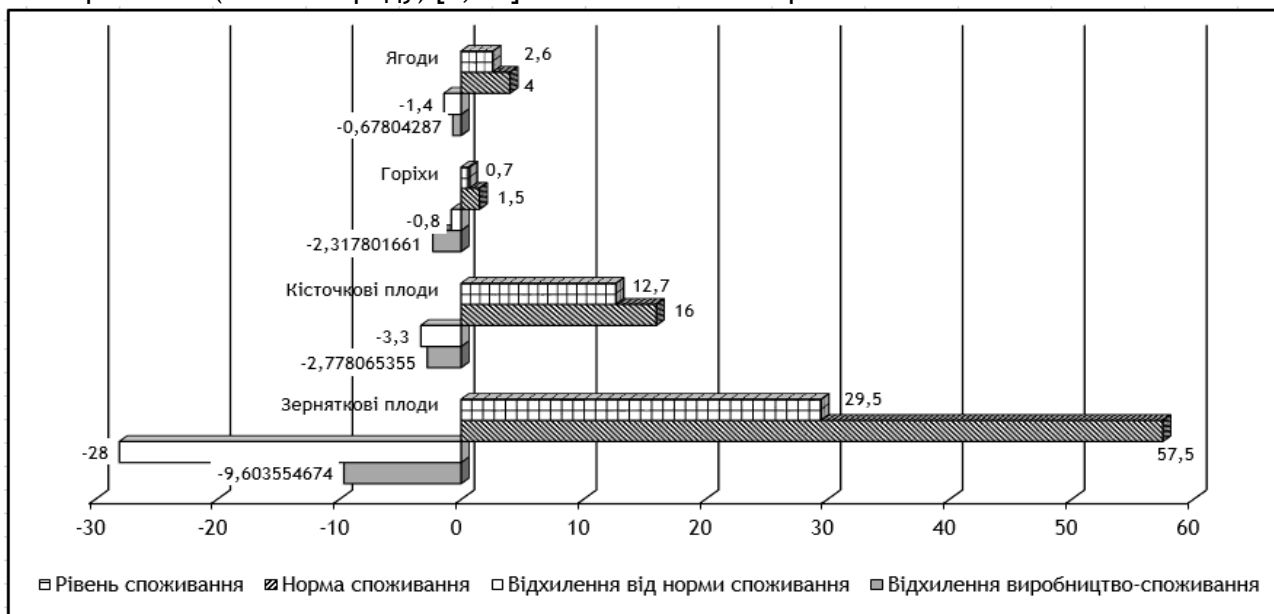

Рис. 1. Показники споживання плодів і ягід в Україні у 2018 р., кг на одну особу

Джерело: Розраховано за результатами досліджень автора, даними Державної служби статистики України, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН [2, 3, 11].

Виробництво плодів та ягід на особу в 2019 р. становило 50,4 кг, у тому числі зерняткових - 31,4 кг, кісточкових - 12,8, горіхів - 3,0, ягід - 3,2 кг. Такий рівень нижчий від норми споживання у 1,6 раза. При цьому потреби населення України по регіонах задовольняються нерівномірно. Лідером з виробництва плодів та ягід на особу в 2019 р. була Чернівецька область - 244,8 кг, високі показники у Хмельницькій, Вінницькій та Закарпатській областях - 110,7-163,4 кг. Найменше вироблялося плодів та ягід з розрахунку на одну особу в рік у Чернігівській, Сумській, Донецькій, Харківській, Миколаївській та Луганській областях - 14,3-26,6 кг. Така варіація зумовлена різницею в географічному розміщенні плодових насаджень, чисельності населення, кількості домогосподарств тощо. Звідси рівень споживання плодів та ягід на одну особу в рік суттєво відрізняється від рівня виробництва.

Встановлено, що найвищий рівень споживання плодів у Київській області - до 65 кг на одну особу в рік, причому в міського населення - до 77 кг, тоді як у сільського вдвічі менше - до 40 кг. Така різниця пояснюється тим, що імпортовані плоди, зокрема, цитрусові та банани споживаються пе-

реважно міськими жителями, тоді як потреби сільських, у зв'язку з нижчою купівельною спроможністю та обмеженим доступом, задовольняються переважно продукцією місцевого виробництва.

За розрахунками, потреба в плодах і ягодах вітчизняного виробництва для раціонального забезпечення населення на 2020 р. має становити не менше 3,8 млн т, у тому числі обсяги експортних поставок до 0,7 млн т та на переробку не менше 0,2 млн т. Тобто існує необхідність додаткового формування загальної пропозиції вітчизняних плодів та ягід обсягом до 1,8 млн т.

Цінова ситуація на вітчизняному ринку плодів і ягід характеризується наступними тенденціями. За період 2015-2017 рр. закупівельні ціни реалізації плодів та ягід зросли в 1,5 раза. Проте в 2018 р. ціни знизилися порівняно з попереднім роком у 1,7 раза до 5054,0 грн /т, що пояснюється надмірним збільшенням ринкової пропозиції яблук. У 2019 р. ціни перевищували рівень минулого року на 25,4 % через зниження обсягів виробництва та зростання рівня цін на енергоресурси і засоби виробництва. Найвищими закупівельні ціни були у Волинській області,

що пояснюється найнижчим рівнем виробництва плодів та ягід порівняно з іншими регіонами, зокрема в 2019 р. лише 2% або 39,6 тис. т.

Аналіз помісячної динаміки закупівельних цін на плоди та ягоди свідчить, що вони зростали з червня по серпень (за всіма каналами реалізації сільськогосподарськими підприємствами) - у 2019 р. становили 5,7-7,4 тис. грн за 1 т. При цьому саме у вказані місяці на ринку переважали плоди кісточкових та ягідних культур. Вони вирізняються сезонністю споживання через швидку втрату якісних властивостей і вищими цінами реалізації порівняно із зернятковими, більш трудомістким процесом вирощування та збирання врожаю тощо. Ці плоди користуються високим попитом вітчизняних споживачів, оскільки крім споживання у свіжому вигляді достатньо широко використовуються для харчової переробки. Із вересня, з розширенням пропозиції яблук на ринку, ціни суттєво знижуються - в 2-2,5 раза.

Крім річних та помісячних коливань цін на плоди і ягоди спостерігається їх варіація за регіонами країни. Так, у 2019 р. найвищими були роздрібні ціни на яблука в Дніпропетровській, Донецькій та Луганській областях - 15-18 грн/кг. Найнижчі ціни відзначено у Вінницькій та Чернівецькій областях - 9-10 грн /кг. В останніх сконцентровано 30% загального виробництва яблук у країні, отже ринки перенасичені. Також на формування ринкових роздрібних цін вплинула різниця в чисельності населення, його платоспроможності, затребуваності переробних підприємств. Так, оскільки найвища купівельна спроможність населення характерна для столиці, ціни на яблука тут сягнули 20 грн/кг. Унаслідок перевиробництва яблук роздрібні ціни з жовтня 2018 р. по квітень 2019 р. становили 9-10 грн/кг (рис. 2). У 2019 р. через зниження обсягів виробництва спостерігалось помісячне зростання цін упродовж року до 15 грн/кг у грудні, що практично відповідає рівню цін 2017 р.

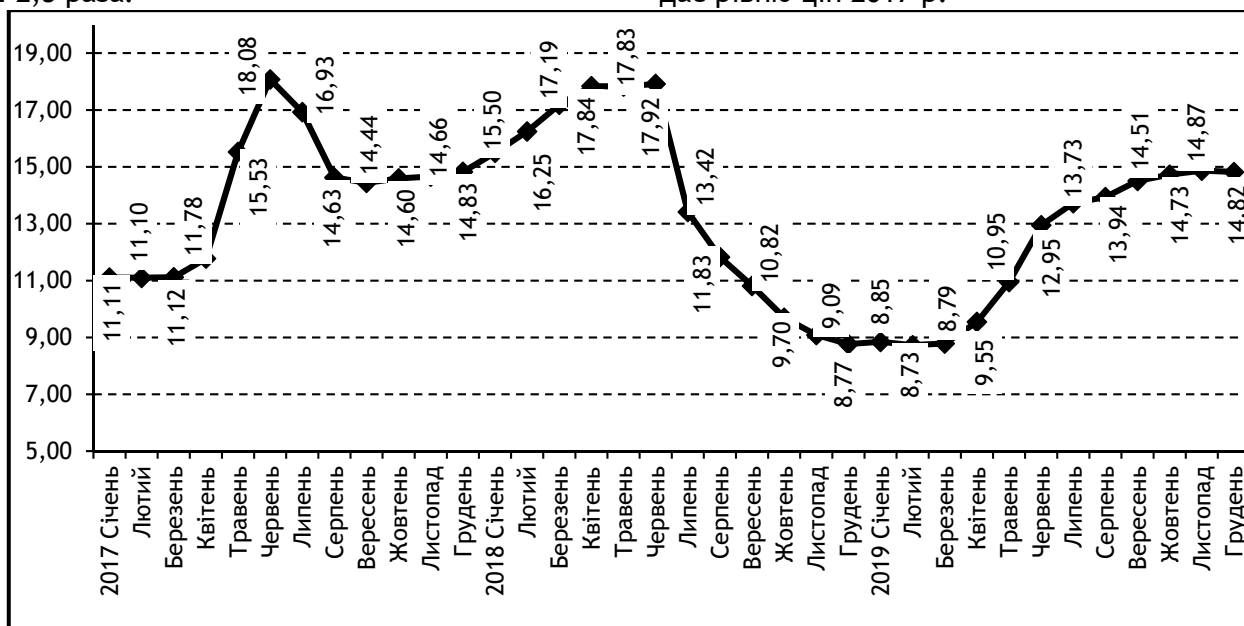

Рис. 2. Роздрібні ціни реалізації яблук, грн/кг

Джерело: [1].

В Україні відбулися впродовж останніх років не лише кількісні та вартісні структурні зміни в зовнішній торгівлі плодами та ягодами, а й у напрямках їх збуту. У 2018 р. експортні поставки плодів України досягли 146,8 тис. т (сушені плоди перераховано на свіжі), що в 1,8 раза більше за 2014 р. та в 1,2 раза більше за попередній. Головні позиції серед них посіли яблука та грецькі горіхи - 94,9% (83,9 тис. т). Зауважимо, що експорт

формується переважно сільськогосподарськими підприємствами - на 60-75% у 2014-2018 рр. Тут основу становлять яблука - у 2018 р. це 89,5% (42,4 тис. т). За рахунок господарств населення експортуються лише грецькі горіхи - 25-40% (31-41 тис. т щорічно). Вони є основними їх виробниками в Україні (у 2018 р. 99,0%, або 125,9 тис. т). Близько 60% вирощених горіхів господарства населення використовують для власного споживання та до 35% для продажу. Однак варто

зазначити, що останніми роками частка продажу дещо зросла через розширення мережі закупок у населення та пунктів оптового приймання лущених і нелущених горіхів.

Тривалий час основні обсяги яблук експортувалися до Російської Федерації - понад 95%. Із введенням останньою ембарго в 2014 р. на українську плодоовочеву продукцію яблука відвантажувалися на російський ринок через Крим. Уже в 2016 р. експорт яблук скоротився на 10% порівняно з 2014 р., але збільшився проти попереднього в 2,8 раза - до 13,8 тис. т. Основною країною-імпортером вітчизняних зерняткових плодів стала Білорусь. Так, у 2018 р. їй реалізовано 46%, або 19,4 тис. т яблук. Грецькі горіхи постачали переважно нелущеними в Азербайджан, Ірак, Туреччину - 87,8% (8,6 тис. т); лущеними в Азербайджан, Білорусь, Болгарію, Грецію, Францію, Грузію, Ірак, Туреччину - 61,9% (19,3 тис. т). На країни ЄС у вартості експорту за товарною групою 08 - істивні плоди та горіхи припадало до 33,4%.

У першому півріччі 2019 р. тенденції збереглися. Так, експорт яблук становив 42,3 тис. т, що практично відповідає рівню попереднього року, грецьких горіхів - 34,5 тис. т. Яблука експортувалися переважно до Білорусі, Іраку, Туреччини, Молдови - 73,5%, або 31,1 тис. т. Причому лідерські позиції, як і в попередні роки, посіла Білорусь - 27,2% (11,5 тис. т). Грецькі горіхи вивозилися здебільшого: нелущеними в Ірак, Туреччину - 83,6% (9,2 тис. т), лущеними в Азербайджан, Болгарію, Грецію, Францію, Ірак, Туреччину - 60,0% (14,1 тис. т).

Вважаємо, що в перспективі потенційними споживачами українських яблук можуть бути країни-члени ЄС (Естонія, Фінляндія, Латвія, Данія, Ірландія, Швеція, Словаччина, Болгарія, Греція), де виробництво цієї продукції на досить низькому рівні - до 10 кг на одну особу в рік, тоді як раціональна норма споживання їх у 5 разів вища.

Вартість експортних поставок плодів та ягід у 2018 р. становила 3,9 млрд грн, у тому числі грецьких горіхів 82% (3,2 млн грн). Це в 3,5 раза більше, ніж у 2014 р. Через девальвацію гривні ціна на грецькі горіхи зросла у 2018 р. порівняно з 2014-м у 2,3 раза - до 77,7 грн/кг (2,8 дол. США).

Основна частка виручки від реалізації яблук у 2018 р. формувалася такими країнами як Білорусь, Молдова, Австрія - 9,0 млн дол. США (60,0%), грецьких горіхів нелущених -

Азербайджан, Ірак, Туреччина - 7,4 млн дол. США (84,1%) та лущених - Азербайджан, Білорусь, Болгарія, Греція, Франція, Грузія, Ірак, Туреччина - 55,7 млн дол. США (51,5%). Вартість експорту плодів країнам ЄС у 2018 р. досягла 152,9 млн дол. США, що на 10% більше, ніж у 2017 р. і становить 4% загальної вартості вивезених продуктів рослинного походження. Разом із тим вартість імпортних поставок до України в 2018 р. знизилася на 22% порівняно з попереднім роком і була меншою від вартості експорту в 2 рази (на рівні 75,3 млн дол. США). Це пояснюється перенасиченням європейського ринку яблуками в 2018 р.

У першому півріччі 2019 р. виручка від реалізації яблук зменшилася до 13,2 млн дол. США, а це 88,0% доходу з них у 2018 р.; грецьких горіхів - 73,0 млн дол. США, або лише 32,4% минулорічної виручки.

Імпортні поставки плодів до України в 2018 р. становили 686,4 тис. т, що більше порівняно з попереднім роком лише на 7,2%, та менше в 1,3 раза за 2012-2013 рр. Таке зменшення обсягів ввозу відбулося переважно за рахунок цитрусових плодів та бананів. У 2018 р. об'єктивно необхідний імпорт (цитрусові, банани, фініки, ананаси) був на рівні 608,0 тис. т, тобто 85,9% загального імпорту плодів. Його вартість становила 10,5 млрд грн, або 80,2% вартості усіх імпортних поставок. При цьому, навіть за незначного збільшення обсягів об'єктивно необхідного імпорту в 2018 р. порівняно з 2014 р. (на 10%), через суттєве зростання цін вартість поставок зросла в 1,6 раза.

Основними постачальниками імпортованих плодів на внутрішній ринок за останні роки стали країни Європи та Азії. Частка вартості країн ЄС, що постачають плодіву продукцію на внутрішній ринок України, досягає 7,2%.

Ринок плодів та ягід є одним з небагатьох, який формується переважно під впливом попиту і пропозиції. Державна фінансова підтримка галузі садівництва в Україні здійснювалася тільки шляхом розподілу коштів зі спецфонду: до 2011 р. з 1%-го, а в подальшому з 1,5%-го збору згідно із Законом України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства». Ефект від використання коштів спецфонду щороку зростав. На 1 грн витрачених у 2010 р. коштів отримано виручку від реалізації плодів - 5,46 грн, що у 18 разів більше, ніж у 2000 р. У 2012 р.

частка валових зборів плодів у сільськогосподарських підприємствах, сформована за рахунок державної підтримки, становила 90,5% (327 тис. т). До того ж урожайність закладених садів була вищою у 6,3 рази (7,9 т/га) проти існуючих насаджень і це в умовах, коли не всі культури вступили у товарне плодоношення, зокрема, кісточкові 2009-2012 рр. посадки та зерняткові 2010-2012 рр. Тобто можна стверджувати, що занепад галузі садівництва вдалося призупинити.

Однак згаданий закон втратив чинність з 2013 р. Кошти, що відраховувалися зі збору

до спеціального фонду, почали спрямовуватися до загального. Як наслідок - наявні площі плодоягідних насаджень в Україні скоротилися від 254,9 тис. га в 2012 р. до 224,4 тис. га в 2016 р., тобто на 12%.

Починаючи з 2017 р. урядом відновлено програму підтримки галузі садівництва 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградарства та ягідників і нагляд за ними» та оновлено процедуру розподілу коштів (рис. 3). Протягом 2017-2019 рр. закладено 13,6 тис. га плодівих та ягідних насаджень.

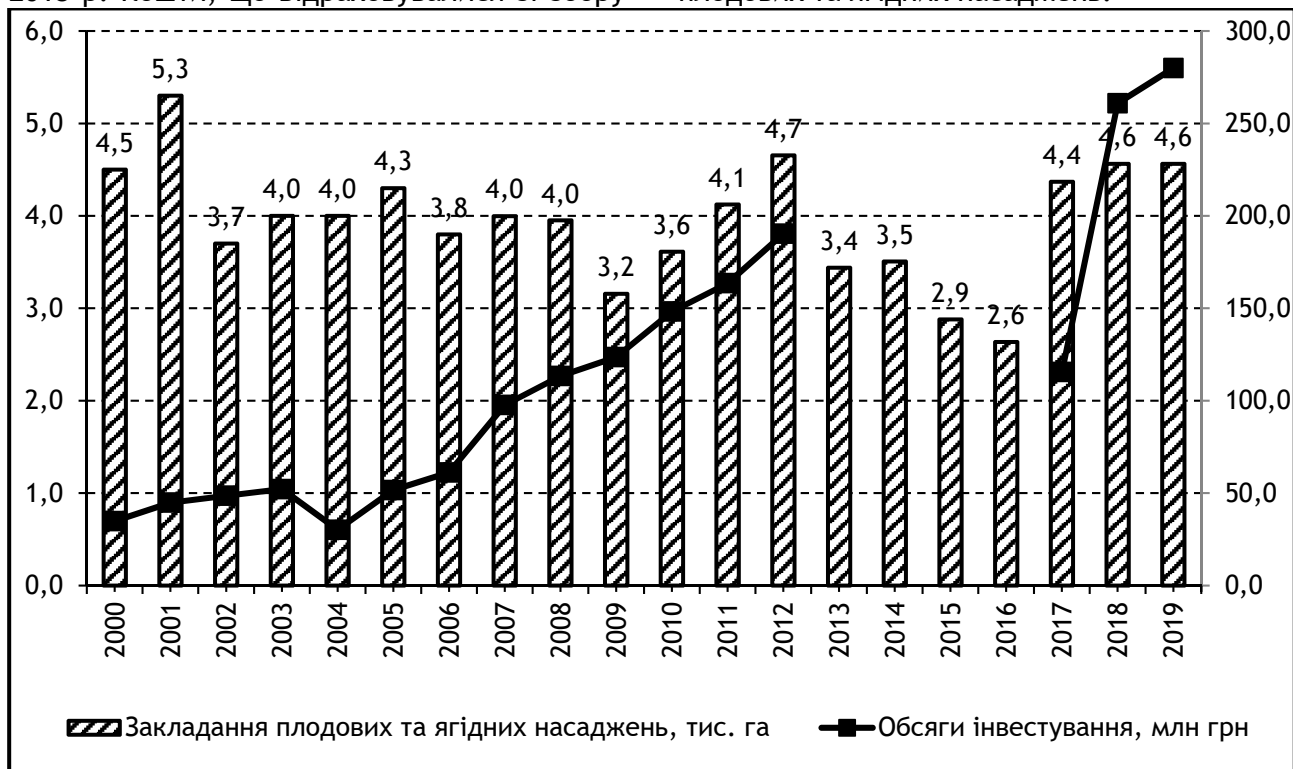

Рис. 3. Державне фінансування на закладання багаторічних насаджень в Україні

Джерело: [3, 5, 6, 9].

Обсяг фінансування у 2018 р. становив 395 млн грн, у тому числі за двома напрямками: компенсація витрат з придбання садивного матеріалу - 261 та будівництво холодильників - 131 млн грн. У 2019 р. в державному бюджеті передбачено фінансову підтримку садівницьких підприємств у розмірі 400 млн грн. Варто зазначити, що Міністерством аграрної політики та продовольства України наказ про розподіл коштів за цією програмою було підписано лише на початку другого півріччя 2019 р. [9]. Відтак, у першому півріччі 120 млн грн компенсовано сільгоспвиробникам за придбання садивного матеріалу, при цьому в другому - 160, що на 7,3% більше, ніж у 2018 р. Однак на будівництво

холодильників з регульованим газовим середовищем, сортувальних ліній, морозильних камер дісталось на 8% менше, ніж у минулому році - 120 млн грн [6].

Спостерігається суттєва варіація у фінансуванні регіонів. Так, у 2018 р. найбільше коштів було сконцентровано в семи областях України: Вінницька, Дніпропетровська, Закарпатська, Київська, Львівська, Хмельницька, Чернівецька - 70,7% (279,1 млн грн). У середньому на одне підприємство за першим напрямом фінансування припадало 2,3 млн грн, тоді як за другим у 6,3 рази більше - 14,5 млн грн. Підприємства, які фінансувалися за обома напрямками (5 одиниць), отримали більше, ніж по 16 млн грн. Тобто у 9-ти із 171 підприємства сконцентровано 35%

загальної суми фінансової підтримки садівницьких підприємств.

У 2019 р. в першому півріччі 50,2 млн грн, або 42 % фінансування, зосередилось у 29 сільгоспвиробників Київської та Закарпатської областей. У другому півріччі затверджено перелік суб'єктів господарювання, які мають право на отримання компенсації витрат, пов'язаних із будівництвом холодильників з регульованим газовим середовищем - це ТОВ «Сади Дніпра», ФГ «Сам+», ТОВ «Молодіжна аграрна спілка» - 53,8 млн грн. Ємність холодильників зазначених господарств становить 4976 т. Також Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України передбачено зміни до нормативів, у межах яких проводиться компенсація у виноградарстві, садівництві та хмелярстві [7].

У результаті вступу в товарне плодоношення молодих садів спостерігається збільшення обсягів виробництва плодів та ягід у сільськогосподарських підприємствах за останні десять років - на 22,3 % (у 2019 р. - 350,7 тис. т). Однак відтворення багаторічних насаджень поки що залишається недостатнім, оскільки площі вибуття старих насаджень практично в 2 рази більші. Найпомітніше підвищення індексів вибуття насаджень кісточкових культур відзначено в 2014-2015 рр. (рис. 4). Це свідчить про значну перевагу площ вибуття (9,2 тис. га) порівняно з площами закладання (0,8 тис. га) - в 11,5 рази. Відповідно, найбільшою мірою необхідна підтримка виробників у закладанні саме садів кісточкових культур. Обсяги виробництва цих плодів сільськогосподарськими підприємствами в країні у 2019 р. становили 17,7 тис. т, а це лише 0,4 кг на одну особу (при раціональній нормі споживання 16 кг у рік).

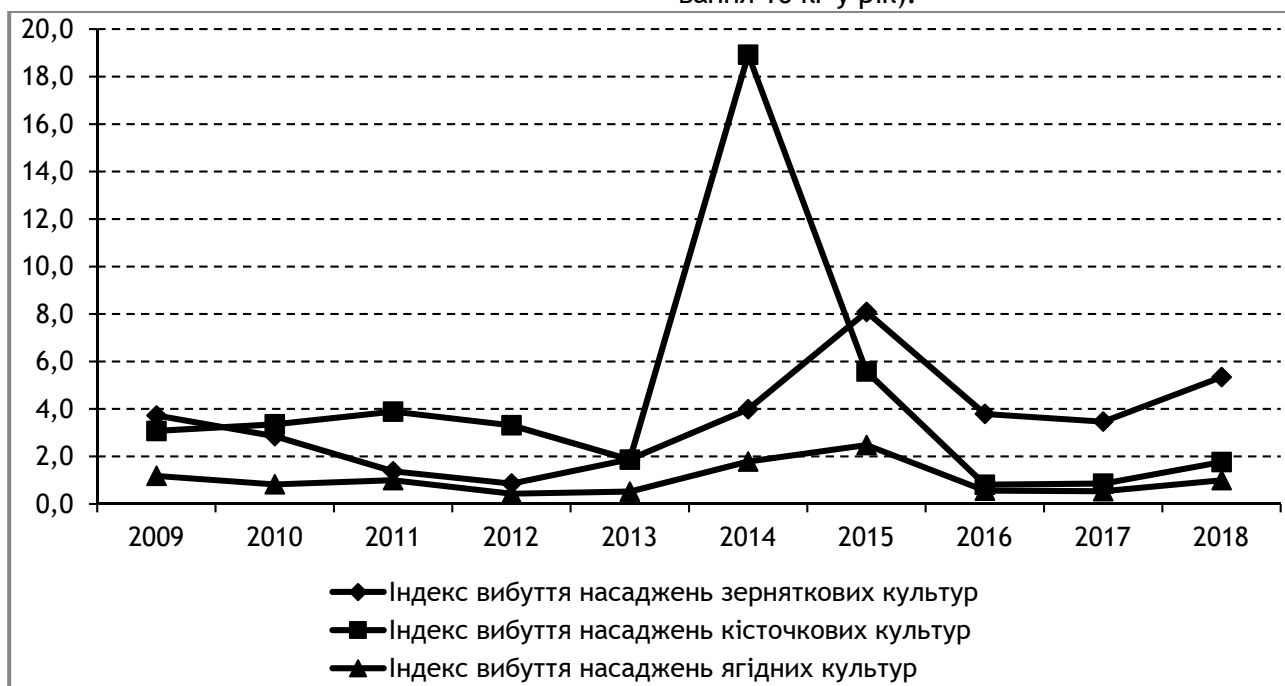

Рис. 4. Індекси вибуття плодівих та ягідних насаджень

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України [3].

Через недостатньо відпрацьований механізм розподілу коштів протягом року змінювалися напрями їх використання, що не сприяло досягненню поставленої мети - раціонального продовольчого забезпечення населення. До того ж не було передбачено фінансування витрат із проведення науково-технічних досліджень та здійснення розробок у садівництві, а також витрат, пов'язаних зі зміцненням матеріально-технічної бази галузевих наукових установ та їх дослідних господарств, тоді як на ці заходи законодавчо

передбачено до 5 % виділених коштів згідно з п. 4 Постанови № 587 [8].

Висновки. Встановлено, що найбільш стабільно ринкова пропозиція плодів та ягід формується за рахунок господарств населення. Спостерігається висока залежність їх споживання від об'єктивно необхідних імпорتنих поставок. Основну частку у споживанні серед вітчизняних плодів становлять яблука. Потреби населення у плодах і ягодах залишаються недостатньо забезпеченими. Розвиток

промислового садівництва відбувається повільно, що суттєво залежить від державної фінансової підтримки. Ще досить високі в галузі показники вибуття старих насаджень, особливо кісточкових культур.

З активізацією співпраці з Європейським Союзом у форматі зони вільної торгівлі, в перспективі можна очікувати розширення експортних поставок вітчизняних плодів та ягід. Адже найважливіша її складова - це зближення регуляторних систем України та країн ЄС, що веде до суттєвого зниження нетарифних бар'єрів у торгівлі. Відтак, необхідно визначитися з інтеграційною стратегією розвитку вітчизняного ринку плодів та ягід, зважаючи на те, що Україна є транзитною державою між західними та східними країнами.

Список бібліографічних посилань

1. Аналітичні дослідження роздрібних цін на продукто-вих ринках / Демчук І.М. та ін. Київ : НДІ «Укргропром-продуктивність», 2020. 92 с.
2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України / за ред. О. М. Прокопенко. Київ : Держстат, 2019. 58 с.
3. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 27.02.2019 р.).
4. Економіка та організація промислового садівництва України / Шестопаль О. М. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2010. 334 с.
5. Про визначення напрямів державної підтримки розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства на 2019 рік : затв. наказом М-ва аграрної політики та продовольства України від 28.01.2019 р. №24-19. URL : http://www.minapk.gov.ua/uk/organic_ministry?nid=26928 (дата звернення: 27.02.2019 р.).
6. Про визначення напрямів державної підтримки розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства на 2019 рік : затв. наказом М-ва розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 17.12.2019 р. №711-19. URL : <https://dialog.me.gov.ua/Ascod/List?lang=uk-UA&id=9a364a5c-7434-4e99-bb08-50ea1a5a2fef&tag=Vistavkovo-iarmarkovaDiialnistUKrainakh-OsnovnikhPartnerakhUkraini&fNum=711-19> (дата звернення: 27.02.2019 р.).
7. Про внесення змін до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 20 березня 2018 року № 151 НА : затв. наказом М-ва розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 29.11.2019 р. №461-19. URL : <https://dialog.me.gov.ua/Ascod/List?lang=uk-UA&id=9a364a5c-7434-4e99-bb08-50ea1a5a2fef&tag=Vistavkovo-iarmarkovaDiialnistUKrainakh-OsnovnikhPartnerakhUkraini&fNum=461> (дата звернення: 27.02.2019 р.).
8. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.07.2005 р. № 587 (зі змінами) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF> (дата звернення: 27.02.2019 р.).
9. Про розподіл коштів за бюджетною програмою 2801350 «Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними» : затв. наказом М-ва аграрної політики та продовольства України від 13.08.2019 р. № 469-19. URL : http://search.ligazakon.ua/L_doc2.nsf/link1/FN054904.html (дата звернення: 27.02.2019 р.).
10. Перспективи розвитку вітчизняного аграрного сектору у зв'язку з підписанням України економічної частини Угоди про асоціацію з Європейським Союзом / Пугачов М. І., Власов В. І., Духницький Б. В. [та ін.]; за ред. М. І. Пугачова. Київ : ННЦ ІАЕ, 2014. 44 с.

Дослідження переконують у необхідності перегляду й удосконалення на державному рівні механізму розподілу коштів на закладення молодих садів та ягідників і догляд за ними як по регіонах, так і між окремими товаровиробниками; передбачення напряду часткової компенсації вартості облаштування багаторічних насаджень захисним обладнанням, зокрема, протиградовими сітками; залучення галузевих наукових установ для встановлення оптимально необхідних обсягів та напрямів фінансування достатнього продовольчого забезпечення населення та з метою розробки цільової програми з довгостроковою спрямованістю державної підтримки галузі садівництва на базі використання інноваційних екологічнобезпечних технологій вирощування плодів та ягід.

References

1. Demchuk, I.M., Mytchenok, O.O., Trofimova, G.V., Zavalevska, V.O., Ivchenko, V.M., Maidaniuk, O.E., et. al. (2020). Analytychni doslidzhennia rozdrubnykh tsin na produktovykh rynkakh [Analytical studies of retail prices on the food markets]. Kyiv: NDI «Ukrahropromproduktivnist» [in Ukrainian].
2. Prokopenko, O.M. (Ed.) (2019). Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleнням Ukrainy. [Balances and consumption of basic food products by the population of Ukraine]. Kyiv: Derzhstat [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [The State Statistics Service of Ukraine]. Retrived from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Shestopal, O.M., Ruliev, V.A., Kondratenko, P.V., Satina, G.M., Bubyk, M.O., Omelchenko, I.K., et. al. (2010). Ekonomika ta orhanizatsiia promyslovoho sadivnytstva Ukrainy [Economics and organization of industrial horticulture of Ukraine]. Kyiv: NNTs «IAE» [in Ukrainian].
5. Pro vyznachennia napriamiv derzhavnoi pidtrymky rozvytku vynohradarstva, sadivnytstva i khmeliarstva na 2019 rik: zatv. nakazom M-va ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 28.01.2019 r. # 24-19 [On determination of directions of state support for the development of viticulture, horticulture and hop harvesting in 2019: Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine from 28.01.2019, No. 24-19]. (2019). Retrived from: http://www.minapk.gov.ua/uk/organic_ministry?nid=26928 [in Ukrainian].
6. Pro vyznachennia napriamiv derzhavnoi pidtrymky rozvytku vynohradarstva, sadivnytstva i khmeliarstva na 2019 rik: zatv. nakazom M-va rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho gospodarstva Ukrainy vid 17.12.2019 r. # 711-19 [On determination of directions of state support for the development of viticulture, horticulture and hop harvesting in 2019: Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine from 17.12.2019, No. 711-19]. (2019). Retrived from: <https://dialog.me.gov.ua/Ascod/List?lang=uk-UA&id=9a364a5c-7434-4e99-bb08-50ea1a5a2fef&tag=Vistavkovo-iarmarkovaDiialnistUKrainakh-OsnovnikhPartnerakhUkraini&fNum=711-19> [in Ukrainian].
7. Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 20 bereznia 2018 roku 151 NA: zatv. nakazom M-va rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho gospodarstva Ukrainy vid 29.11.2019 r. # 461-19 [On amendments to the order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine from March 20, 2018 No. 151 NA: Order of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine from 29.11.2019, No. 461-19]. (2019). Retrived from: <https://dialog.me.gov.ua/Ascod/List?lang=uk-UA&id=9a364a5c-7434-4e99-bb08-50ea1a5a2fef&tag=Vistavkovo-iarmarkovaDiialnistUKrainakh-OsnovnikhPartnerakhUkraini&fNum=461> [in Ukrainian].

11. Food and Agricultural Organization of the United Nations. URL : <http://www.fao.org/faostat/ru/#data> (дата звернення 27.02.2019 р.).

12. Schreier D. Wahnsinn wegen Überproduktion in Europa - Felder mit verdorbenen Äpfeln und Winzer müssen Trauben hängenlassen. *Netzfrauen*. 23.10.2018. №10. URL : <https://netzfrauen.org/2018/10/23/ueberproduktion/> (дата звернення 27.02.2019 р.).

13. Schreier D. Wahnsinn wegen Überproduktion in Polen - 70 Tonnen Äpfel einfach vernichtet und Regierung will eine halbe Million Tonnen Äpfel vom Markt nehmen - Überproduktion drückt den Preis!. *Netzfrauen*. 14.10.2018. №10. URL : <https://netzfrauen.org/2018/10/14/aepfel/> (дата звернення 27.02.2019 р.).

14. Streit C. Äpfel-Rekordernten mit Folgen. *Schweizerbauer*. 19.10.2018. №10. URL : <https://www.schweizerbauer.ch/markt-preise/marktmeldungen/aepfel-rekordernten-mit-folgen-45251.html> (дата звернення 27.02.2019 р.).

15. Rost C., Sebald C. Esst mehr Äpfel. *Süddeutsche Zeitung*. 04.10.2018. № 10. URL : <https://www.sueddeutsche.de/bayern/landwirtschaft-esst-mehr-aepfel-1.4155935> (дата звернення 27.02.2019 р.).

8. Pro zatverdzhennia Poriadku vykorystannia koshtiv, peredbachenykh u derzhavnomu biudzheti dlia rozvytku vynohradarstva, sadivnytstva i khmeliarstva: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.07.2005 r. # 587 [On approval of the Procedure for using funds envisaged in the state budget for development of viticulture, horticulture and humiculture: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 15.07.2005, No. 587]. (2005). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF> [In Ukrainian].

9. Pro rozpodil koshtiv za biudzhethnoiu prohramoiu 2801350 "Derzhavna pidtrymka rozvytku khmeliarstva, zakladannia molodykh sadiv, vynohradnykiv ta yahidnykiv I nahliad za nymy": zatv. nakazom M-va aharnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy vid 13.08.2019 r. # 469-19 [On the allocation of funds under the budget program 2801350 "State support for the development of hop growing, laying young gardens, vineyards and berries and their supervision": Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine from 13.08.2019, No. 469-19]. (2019). Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN054904.html [in Ukrainian].

10. Pugachov, M.I., Vlasov, V.I., Dukhnytskyi, B V., et al. (2014). Perspektyvy rozvytku vitchyznianoho aharnoho sektoru u zviazku z pidpysanniam Ukrainy ekonomichnoi chastyny Uhody pro asotsiatsiiu z Yevropeiskym Soiuzom [Prospects for development of the domestic agrarian sector due to signing of the economic part of the Association Agreement with the European Union by Ukraine]. Kyiv : NNTs IAE [in Ukrainian].

11. Food and agricultural organization of the United Nations. Retrieved from: <http://www.fao.org/home/en> [In English].

12. Schreier, D. (2018). Wahnsinn, Weber Überproduktion in Europa - Felder mit Verdorbenen Äpfeln und Winzer müssen Trauben hängenlassen. *Netzfrauen*, 10. Retrieved from: <https://netzfrauen.org/2018/10/23/ueberproduktion/> [in Germany].

13. Schreier, D. (2018). Wahnsinn wegen Überproduktion in Polen - 70 Tonnen Äpfel einfach vernichtet und Regierung will eine halbe Million Tonnen Äpfel vom Markt nehmen - Überproduktion drückt den Preis!. *Netzfrauen*, 10. Retrieved from: <https://netzfrauen.org/2018/10/14/aepfel/> [in Germany].

14. Streit, C. (2018). Äpfel-Rekordernten mit Folgen. *Schweizerbauer*, 10. Retrieved from: <https://www.schweizerbauer.ch/markt-preise/marktmeldungen/aepfel-rekordernten-mit-folgen-45251.html> [in Germany].

15. Rost, C., Sebald, C. (2018). Esst mehr Äpfel. *Süddeutsche Zeitung*, 10. Retrieved from: <https://www.sueddeutsche.de/bayern/landwirtschaft-esst-mehr-aepfel-1.4155935> [in Germany].

Salo I.A. Fruit and berries market development in Ukraine

The purpose of the article is to consider the state of the Ukrainian fruit and berries market development and to assess the necessity of the state financial support of horticulture.

Research methods. *The basis of the research was the dialectical method of knowledge of the market processes and a systematic approach to the study of problems that arise during production and movement of horticultural products from producer to consumer. The following methods were applied: analytical generalizations, balance, statistical comparisons, constructive and calculative, graphical in order to generalization, analysis and evaluate the market conjuncture indicators.*

Research results. *The economic parameters of the domestic fruits and berries market development (production, consumption, price situation, foreign trade) have been estimated. The level of consumer support with fruitful crops was established as well as the production requirement according to the product's usage direction. The features of structural and geographical changes in export-import supplies of fruits and berries are disclosed. The expediency of financial support for the horticulture industry and the specifics of the distribution of funds are determined.*

Scientific novelty. *The basic parameters of the domestic fruits and berries market development are substantiated in terms of the need to rationally meet the needs of the population, increase the export potential and further state support for the horticulture industry.*

Practical significance. *The research results should be used in the formation of a targeted program for the long term horticulture industry development, aimed primarily at the rational provision of fruitful products to the population of Ukraine. Tabl.: 1. Figs.: 4. Refs.: 15.*

Keywords: market; fruits, berries; consumption; price; state support.

Salo Inna Anatoliivna - doctor of economic sciences, senior research fellow, leading research fellow of the department of pricing and agrarian market, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony st., Kyiv)
E-mail: inna_salo@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6413-1550>

Сало И.А. Развитие рынка плодов и ягод в Украине

Цель статьи - рассмотреть состояние развития отечественного рынка плодов и ягод и оценить необходимость финансовой государственной поддержки отрасли садоводства.

Методика исследования. Основой исследований послужили диалектический метод познания рыночных процессов и системный подход к изучению проблем, возникающих при производстве и движении продукции садоводства от производителя к потребителю. Также использованы методы: аналитических обобщений, балансовый, статистического сравнения, конструктивно-расчетный, графический - для обобщения, анализа и оценки показателей рыночной конъюнктуры.

Результаты исследования. Осуществлена оценка экономических параметров развития отечественного рынка плодов и ягод - производство, потребление, ценовая ситуация, внешняя торговля. Установлены уровень потребительского обеспечения населения плодоягодными культурами и потребность производства по направлениям использования продукции. Раскрыты особенности структурных и географических изменений экспортно-импортных поставок плодов и ягод. Определены целесообразность финансового обеспечения отрасли садоводства и особенности распределения средств.

Элементы научной новизны. Обоснованы основные параметры развития отечественного рынка плодов и ягод с позиции необходимости рационального обеспечения потребностей населения, повышения экспортного потенциала и дальнейшей государственной поддержки отрасли садоводства.

Практическая значимость. Результаты исследований целесообразно использовать при формировании целевой программы развития отрасли садоводства на долгосрочный период, направленной прежде всего на рациональное обеспечение населения Украины плодоягодной продукцией. Табл.: 1. Илл.: 4. Библиогр.: 15.

Ключевые слова: рынок; плоды; ягоды; потребление; цена; государственная поддержка.

Сало Инна Анатольевна - доктор экономических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела ценообразования и аграрного рынка, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: inna_salo@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-6413-1550>

Стаття надійшла до редакції 09.03.2020 р.

Фахове рецензування: 12.03.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Сало І. А. Розвиток ринку плодів та ягід в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 3. С. 16 – 25. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003016>

Saló, I. A. (2020). Rozvytok rynku plodiv ta yahid v Ukraini [Fruit and berries market development in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 16 – 25. [In Ukrainian] <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003016>

*

УДК 339.13:631.52

JEL Classification: Q13; Q17

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003025>

**Н.М. БУНЯК, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
І.М. ДАНИЛКО**

Організаційно-економічний механізм просування сортів зернових колосових культур іноземної селекції на ринки України

Мета статті - проаналізувати кількість і частку сортів іноземної селекції зернових колосових культур у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, розглянути причини та організаційно-економічні механізми їх просування на ринки насіння в нашій країні.

Методика дослідження. В основу методики дослідження покладено комплексний підхід до вивчення організаційно-економічного механізму. Застосовано методи: статистико-економічний при вивченні динаміки просування; графічний і табличний - для наочного відображення результатів наукового дослідження.

Результати дослідження. Визначено частку сортів іноземної селекції групи зернових колосових культур в Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні. На основі реальних даних про обсяги сертифікації насіння жита

© Н.М. Буняк, І.М. Данилко, 2020